

УДК 342.951:351.741(477)

Ю.С. Коллер,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
ДНДІ МВС України, м. Київ

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті на основі аналізу чинного законодавства розглядаються актуальні питання щодо місця та ролі заходів примусу в діяльності Національної поліції України. Зроблено висновок, що поліцейські заходи примусу (як спеціальні заходи адміністративного припинення, що обмежують певні права і свободи людини та застосовуються відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень) займають ключове місце у складі адміністративного примусу (як одного з видів державного примусу), оскільки завдяки ним поліція має можливість безпосередньо втручатися в конфліктні ситуації, припиняти небезпечні дії правопорушників, усувати причини та умови, що можуть призвести до тяжких наслідків, захищати належним чином права громадян та держави.

Ключові слова: примус, заходи примусу, Національна поліція України, поліцейський, переконання.

В статье на основе анализа действующего законодательства Украины рассматриваются актуальные вопросы относительно места и роли мер принуждения в деятельности Национальной полиции Украины. Сделан вывод, что полицейские меры принуждения (как специальные меры административного пресечения, которые ограничивают определенные права и свободы человека и применяются в соответствии с законом для обеспечения выполнения возложенных на полицию полномочий) занимают ключевое место в составе административного принуждения (как одного из видов государственного принуждения), поскольку благодаря им полиция имеет возможность непосредственно вмешиваться в конфликтные ситуации, прекращать опасные действия правонарушителей, устранять причины и условия, которые могут привести к тяжелым последствиям, защищать должным образом права граждан и государства.

Ключевые слова: принуждение, меры принуждения, Национальная полиция Украины, полицейский, убеждение.

In the paper on the basis of the analysis of current legislation of Ukraine current issues regarding the place and role of compulsion measures in the activities of the National Police of Ukraine. It is concluded that compulsion measures of police (as special measures of administrative suppression that restrict certain rights and freedoms and are applied in accordance with the law for the enforcement of the powers assigned to the police) occupy a important place in the composition of administrative compulsion (as one of the types of state compulsion), because thanks to them, the police has got the opportunity to intervene directly in conflict situations, to stop the dangerous actions of offenders, to eliminate the causes and conditions that can lead to serious imitations, to protect properly the rights of citizens and the state.

Keywords: *compulsion, compulsion measures, the National Police of Ukraine, policeman, convictions.*

Національна поліція України виконує широке коло завдань та функцій щодо забезпечення правопорядку, захисту прав і свобод громадян, попередження і припинення правопорушень, тому від удосконалення її правоохоронної діяльності значною мірою залежить зміцнення законності і правопорядку в країні. У правоохоронній діяльності Національної поліції України використовуються різноманітні організаційні, технічні, виховні та інші засоби, особливе місце серед яких займають правові, зокрема, адміністративно-правові засоби боротьби з правопорушеннями. Найважливішими серед останніх є поліцейські заходи, використання яких забезпечує виконання покладених на поліцію повноважень щодо охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень законодавець у Законі України від 02.07.2015 № 580-VIII “Про Національну поліцію” закріпив право поліції застосовувати в межах своєї компетенції відповідні поліцейські заходи, тобто дію або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень (ст. 29 Закону) [1].

Слід погодитись із тим, що поліцейський захід є однією з ключових складових функцій поліцейського, яка полягає в тому, що поліцейський має право застосовувати до особи дії або комплекс дій превентивного чи примусового характеру [2, с. 98].

Чинне законодавство визначає два основних види поліцейських заходів: 1) поліцейські превентивні заходи (перевірка документів особи; опитування особи; поверхнева перевірка і огляд; зупинення транспортного засобу; поліцейське піклування тощо); 2) поліцейські заходи примусу (фізичний вплив (сила); застосування спеціальних засобів; застосування вогнепальної зброї) [1].

Досліджуючи місце та роль заходів примусу в діяльності Національної поліції України, безперечно, перш за все, необхідно наголосити на тому, що в адміністративно-правовій науці визначені в чинному Законі України “Про Національну поліцію” поліцейські заходи примусу визначаються як спеціальні заходи адміністративного припинення, які, у свою чергу, є однією з трьох основних груп заходів адміністративного примусу (як одного з видів державного примусу), що також, у свою чергу, є одним з основних методів в адміністративній діяльності Національної поліції України.

Слід зазначити, що Національна поліція України як правоохоронний орган держави виконує широке коло завдань та функцій щодо охорони правопорядку та боротьби з правопорушеннями. З точки зору правової характеристики, у правоохоронній діяльності Національної поліції України розрізняють такі основні напрями: адміністративна, профілактична, оперативно-розшукова, кримінально-процесуальна, виконавча та охоронна діяльність. Множинність цих напрямів зумовлює специфіку форм та методів діяльності поліції і правовий стан її працівників у здійсненні поставлених перед ними завдань.

Одним з основних, найважливіших напрямів діяльності Національної поліції України є безпосередньо адміністративна діяльність, оскільки близько 80 % завдань і дій, які виконують поліцейські, належать до сфери адміністративної діяльності, адміністративного припинення протиправної поведінки. Вона відіграє в діяльності поліції особливу роль, бо завдяки цьому поліція має можливість

безпосередньо втручатися в ситуацію, припиняти небезпечні дії суб'єкта, усувати причини та умови, що можуть призвести до тяжких наслідків, захищати належним чином право громадянина та держави. І чим активніше поліція буде використовувати права адміністративного примусу, тим вище буде ефективність забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, тим менше буде умов, за яких може скоїтися правопорушення чи злочин [3, с. 8].

На сучасному етапі у спеціальній юридичній літературі адміністративна діяльність поліції розуміється як врегульована нормами адміністративного права її виконавчо-владна діяльність, спрямована на забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, прав та інтересів юридичних осіб, громадського порядку, громадської безпеки та боротьбу з правопорушеннями [3, с. 8].

Слід погодитися, що адміністративна діяльність поліції здійснюється за допомогою різноманітних методів, які доповнюють один одного, тому що кожен із них характеризується засобом реалізації загальних цілей адміністративної діяльності. Метод – це засіб практичного здійснення цілей, завдань і функцій адміністративної діяльності [4, с. 38]. У загальноприйнятому розумінні термін “метод” означає спосіб чи прийом здійснення чого-небудь. Виходячи з цього, під методами будь-якої діяльності слід розуміти способи, прийоми, засоби, які використовуються для досягнення поставленої мети і становлять зміст цієї діяльності [5, с. 180]. У адміністративно-правовому аспекті під методами адміністративної діяльності розуміються способи цілеспрямованого впливу на поведінку громадян, а також діяльність підприємств і організацій в інтересах забезпечення громадського порядку [6, с. 285].

Зважаючи на це, методами адміністративної діяльності Національної поліції України можна визнати різноманітні засоби, прийоми і способи, за допомогою яких поліція здійснює вплив на суспільні відносини з метою реалізації своїх правоохоронних завдань та функцій. Варто підкреслити, що методи в адміністративній діяльності поліції мають забезпечити високу ефективність діяльності поліцейських, злагодженість роботи, сприяти розвитку творчої ініціативи кожного працівника. Зміст методу дає відповідь на запитання про те, яким чином найбільш раціонально можна досягти цілей адміністративної діяльності поліції.

Найвагомішими серед зазначених методів є переконання та примус, які визнаються також універсальними і всеохоплюючими методами державного управління в цілому [7, с. 107]. Вони найширше застосовуються в усіх сферах управлінської діяльності, в тому числі в боротьбі із правопорушеннями, і становлять систему засобів впливу держави (в особі її відповідальних органів та посадових осіб) на свідомість і поведінку людей, є необхідною умовою нормального функціонування суспільства, будь-якого державного або громадського об'єднання, всього процесу управління. Застосовуючи ці засоби, держава забезпечує функціонування всієї суспільної системи, організованість, дисциплінованість, охороняє працю та побут людей, нормальну соціальну обстановку в країні [8, с. 27–28].

Переконання становить комплекс виховних, роз'яснювальних та заохочувальних засобів, які здійснюються з метою підвищення організованості, дисципліни громадян, добровільного виконання ними законів. У свою чергу, примус – це метод впливу держави на свідомість і поведінку осіб, що скоюють протиправні вчинки. Примус застосовується на базі переконання до тієї частини громадян, які порушують чинні норми та правила, і проявляється у притягненні винного у вчиненні правопорушення до того чи іншого виду юридичної відповідальності [4, с. 40–42].

Взагалі метод примусу є однією із основних складових частин у системі методів управління суспільством. У кожній демократичній країні, якою є й Україна, існують інститути, за допомогою яких контролюється виконання й дотримання чинного законодавства всіма учасниками правового процесу. Чільне місце серед таких інститутів посідає інститут правового примусу. Його наявність зумовлена неможливістю гарантування дотримання режиму законності та порядку в державі, спираючись лише на правову свідомість суб'єктів права. У науковій правничій літературі головною є думка, що порядок і право в соціумі кожної держави має зберігатися завдяки двом основним компонентам: правосвідомості (визнанню суб'єктами цього права) та примусу. Громадяни знають про невід'ємність своїх законних прав та імовірність настання відповідальності при невиконанні своїх обов'язків.

Звичайно, цей метод управління має авторитарний характер, але в сучасному суспільстві немає жодної країни, котра б не використовувала примус як один із найважливіших засобів управління суспільством. Державний примус у нашій країні характеризується тим, що цей метод впливу є допоміжним, здійснюється на основі переконання і тільки після застосування переконання. Він застосовується до порівняно незначної кількості осіб, що вчинили правопорушення. Державний примус – це психологічний або фізичний вплив державних органів (посадових осіб) на певних осіб з метою спонукати, примусити до виконання норм права. Існує і його форма: судова й адміністративна. При цьому використовується й засіб суспільного примусу, що не є державним [9, с. 55].

Функціональною особливістю поліції є наявність у неї повноважень щодо застосування широкого кола заходів адміністративного примусу. У цьому контексті А. О. Поліщук справедливо наголошує, що адміністративний примус – це різновид державного примусу (окремий інститут адміністративного права), який за своєю суттю є втручанням у сферу правових інтересів правопорушника, інших суб'єктів права. Йому, як і державному примусу в цілому, властиві характерні риси, сутність яких зводиться до використання державними органами способів примусового характеру з метою забезпечення належного поведіння людей [9, с. 55].

Отже, як слушно зауважує М. М. Коренева, “адміністративний примус посідає головне місце серед заходів державного примусу, оскільки його основне завдання – протидія злочинності та профілактика протизаконної поведінки всіма суб'єктами права, оскільки важливою умовою повноцінного життя суспільства є належний громадський порядок, тобто чітке і точне дотримання правил поведінки, встановлених для його членів і обов'язкових для виконання” [10, с. 115].

Враховуючи це, під адміністративним примусом поліції варто розуміти застосування відповідним органом, а також уповноваженими особами поліції щодо осіб, які не перебувають у їх підпорядкуванні, незалежно від волі і бажання останніх, передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, майнового, особистісного та іншого характеру з метою охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, а також підтримання публічної безпеки і порядку, шляхом попередження і припинення правопорушень, покарання за їх вчинення.

Заходи адміністративного примусу застосовуються з метою: а) забезпечення виховного впливу на порушників та запобігання вчинення ними нових правопорушень шляхом накладення адміністративних стягнень на осіб, які вчинили адміністративні проступки (згідно зі ст. 23 КУпАП [11] адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до

правил співжиття, а також запобігання вчинення нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами); б) припинення їх протиправних дій; в) попередження правопорушень.

На підставі цього необхідно зазначити, що заходи адміністративного примусу залежно від цілей і способу забезпечення правопорядку класифікуються на три основні групи: 1) адміністративно-попереджувальні (запобіжні) заходи (тобто заходи, спрямовані на попередження правопорушень); 2) заходи адміністративного припинення (тобто заходи, застосуванням яких досягається припинення протиправної поведінки); 3) заходи адміністративної відповідальності (адміністративного стягнення).

Аналіз юридичної літератури дозволяє розуміти заходи адміністративного припинення як передбачені законом засоби впливу, спрямовані на примусове переривання (припинення) діянь, які мають ознаки адміністративного правопорушення, а в окремих випадках – і кримінально-правовий характер, недопущення шкідливих наслідків протиправної поведінки, забезпечення провадження у справі про адміністративне правопорушення і притягнення винного до адміністративної, а у виняткових випадках – до кримінальної відповідальності [12, с. 84–85].

Застосування заходів адміністративного припинення, на відміну від адміністративно-попереджувальних (запобіжних) заходів, враховуючи їх цільове призначення, характеризується, насамперед, тим, що воно спричиняється реальною протиправною поведінкою певних осіб і починається в той момент, коли ця протиправна поведінка досягла певних меж і розвитку, а саме: коли використання попереджувально-запобіжних заходів стає вже неефективним або зовсім марним. Заходи адміністративного припинення безпосередньо припиняють наявні правопорушення, створюють умови для встановлення особи правопорушника, з'ясування обставин справи і реальної можливості для подальшого застосування до правопорушника заходів адміністративного або іншого впливу чи відповідальності. На відміну від адміністративних стягнень заходи адміністративного припинення не містять елемента покарання особи, до якої вони застосовуються. Виконуючи поряд з виховною і каральною функцією, адміністративне стягнення за своєю дією в часі звернене в минуле, і є ретроспективним. Заходи ж адміністративного припинення, як правило, спрямовані в сьогодення і тому здатні самостійно й оперативно вирішувати конфліктну ситуацію, зокрема примусово припинити правопорушення. Вони можуть також забезпечувати й умови для подальшого застосування заходів відповідальності до винних осіб. Нерідко заходи припинення використовуються і для боротьби з протиправними діяннями душевнохворих та малолітніх, тобто осіб, які не підлягають юридичній відповідальності [4, с. 49].

Заходи адміністративного припинення: 1) не потребують, як і адміністративно-запобіжні заходи, наявності вини правопорушника як обов'язкової умови їх застосування; 2) спрямовані на примусове припинення діянь, які мають ознаки адміністративного, так і кримінального правопорушення; 3) спрямовані на недопущення їх шкідливих наслідків; 4) забезпечують (у разі необхідності й у випадках, передбачених законом) провадження в справах про адміністративні правопорушення і притягнення винних осіб до адміністративної та у випадках, передбачених законом, кримінальної відповідальності. Заходи адміністративного припинення дуже неоднорідні, відрізняються один від одного за багатьма ознаками [4, с. 49].

На практиці їх найчастіше поділяють за загальною чи спеціальною сферою застосування на дві великі групи: 1) заходи адміністративного припинення

загального призначення, які, у свою чергу, поділяються на: самостійні (або оперативні – наприклад, вимога припинити особами протиправні дії; винесення на місці усного попередження особам, які допустили незначні адміністративні порушення тощо) і допоміжні (або забезпечувальні – наприклад, доставляння порушника з метою складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим тощо); 2) заходи адміністративного припинення спеціального призначення (застосування: фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї) [4, с. 50].

Деякі автори до заходів адміністративного припинення відносять три групи: 1) заходи адміністративного припинення загального призначення (вимога припинити особами протиправні дії; заборона експлуатації транспортних засобів; заборона діяльності об'єктів дозвільної системи тощо); 2) заходи адміністративного припинення спеціального призначення (застосування: фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї); 3) заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (доставлення; адміністративне затримання; особистий огляд і огляд речей; вилучення речей і документів; привід тощо) [13, с. 23].

Як бачимо, в адміністративно-правовій науці немає одностайної думки щодо цього. Проте, так чи інакше, варто констатувати, що застосування фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї (тобто фактично поліцейські заходи примусу) в науці визначаються як заходи адміністративного припинення спеціального призначення, тобто комплекс виняткових, екстраординарних засобів адміністративного впливу. Спеціальний характер зазначених заходів визначає специфіку підстав їх застосування. Це, як правило, невідкладні випадки, коли необхідно припинити протиправні дії, небезпечні для життя і здоров'я людей. Крім того, заходи адміністративного припинення спеціального призначення застосовуються тоді, коли були використані й не дали бажаних результатів усі інші форми попереднього впливу на правопорушників [4, с. 52].

Визначаючи місце та роль заходів примусу в діяльності Національної поліції України (як заходів адміністративного припинення спеціального призначення), варто підкреслити, що вчені-адміністративісти зазначені заходи адміністративного припинення поділяють на дві групи: 1) ті, які передбачені в КУпАП; 2) ті, які передбачені в інших нормативних актах [4, с. 62; 6, с. 289].

Розглядаючи першу групу заходів адміністративного припинення, варто відзначити, що до них слід віднести визначені у КУпАП заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення. Так, згідно зі ст. 260 КУпАП, у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу тощо [11].

Що стосується другої групи заходів адміністративного припинення, то, з огляду на предмет нашого дослідження, до них варто віднести саме розглядувані нами заходи адміністративного припинення (тобто безпосередньо поліцейські заходи примусу), що передбачені не тільки КУпАП, а й іншими нормативними

актами. У цьому контексті, варто підкреслити, що керівні принципи застосування поліцією заходів примусу визначено, перш за все, у: Резолюції 34/169 Генеральної Асамблеї ООН “Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку”; Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 (1979) “Декларація про поліцію”.

Аналіз зазначених документів дає підстави стверджувати, що метою застосування поліцейськими примусових заходів є забезпечення подолання спротиву проведенню превентивного поліцейського заходу, відновлення публічного порядку та безпеки, локалізація негативних наслідків, у тому числі й збереження місця події в первинному, незміному стані, забезпечення фіксації та збирання речових доказів на місці події в передбачений у законі спосіб, а також затримання особи правопорушника, його доставляння до територіального підрозділу поліції. У межах заходів реагування на правопорушення, визначених КУпАП та КПК України, заходи примусу застосовуються поліцією з метою забезпечення особистої безпеки поліцейського, безпеки оточуючих, порушника. Наслідком застосування примусу може бути затримання правопорушника у встановлений у законі спосіб, припинення правопорушення, встановлення особи правопорушника, забезпечення складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості складення його на місці правопорушення, якщо складення протоколу є обов’язковим, тощо [2, с. 153].

Перелік заходів примусу, до яких може (повинен) вдаватися поліцейський, визначений безпосередньо в Законі України “Про Національну поліцію”. Так, відповідно до ст.ст. 42–46 зазначеного Закону, поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу, як: 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї, що є найбільш суворим заходом примусу, та її використання (для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров’ю поліцейського та інших осіб) [1].

Слід констатувати, що зазначений перелік є вичерпним, при цьому застосування одного із заходів примусу унеможливорює застосування інших заходів примусу одночасно. Обрання примусового заходу здійснюється на розсуд поліцейського пропорційно рівню небезпеки реагування. При цьому, перелік спеціальних засобів, які може (повинен) застосувати поліцейський, визначений у ч. 4 ст. 42 Закону України “Про Національну поліцію”, також є вичерпним та може бути розділений на групи: 1) засоби, придатні для захисту людини від ураження різними предметами (у тому числі зброєю); 2) засоби тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника); 3) засоби пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують [2, с. 154–155].

На підставі зазначеного вище можна зробити висновок, що поліцейські заходи примусу (як спеціальні заходи адміністративного припинення, що обмежують певні права і свободи людини та застосовуються відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень) займають ключове місце у складі адміністративного примусу (як одного з видів державного примусу), оскільки завдяки ним поліція має можливість безпосередньо втручатися в конфліктні ситуації, припиняти небезпечні дії суб’єктів, усувати причини та умови, що можуть призвести до тяжких наслідків, захищати належним чином право громадянина та держави.

Посідаючи особливе місце у складі адміністративного примусу, поліцейські заходи примусу відіграють важливу роль в адміністративній діяльності Націо-

нальної поліції України, оскільки вони забезпечують: подолання спротиву проведення превентивного поліцейського заходу, відновлення публічного порядку та безпеки, локалізацію негативних наслідків, у тому числі й збереження місця події в первинному, незміному стані, фіксацію та збирання речових доказів на місці події в передбачений у законі спосіб, затримання особи правопорушника, його доставляння до територіального підрозділу поліції, а також особисту безпеку поліцейського, безпеку оточуючих та порушника. Крім того, важлива роль поліцейських заходів примусу полягає й у тому, що за допомогою їх застосування може бути затримано правопорушника у встановлений у законі спосіб, припинено скоєння правопорушення, встановлено особу правопорушника, забезпечено складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості складення його на місці правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, тощо.

У зв'язку з цим, вважаємо, що чим активніше Національна поліція України у своїй діяльності буде використовувати заходи примусу, тим вище буде ефективність забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, тим менше буде умов, за яких може скоїтися правопорушення чи злочин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Науково-практичний коментар розділу IV “Повноваження поліції” та розділу V “Поліцейські заходи” Закону України “Про Національну поліцію”. Т.П. Мінка, Р.В. Миронюк, В.А. Глуховець та ін.; за заг. ред. Т.П. Мінки. Харків: Право, 2016. 178 с.
3. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник. Київ: “Центр учбової літератури”, 2016. 196 с.
4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: підручник / Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, Л.П. Коваленко та ін.; за заг. ред. В.Я. Настюка. Харків: Право, 2013. 472 с.
5. *Колтаков В.К.* Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
6. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник; за ред.: Є.М. Моїсеєва, Ю.І. Римаренка, В.І. Олефіра. Київ: КНТ, 2008. 816 с.
7. *Битяк Ю.П., Зуй В.В.* Административное право Украины (Общая часть): учебное пособие. Харьков: ООО “Одиссей”, 1999. 224 с.
8. *Комзюк А.Т.* Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07; КНУВС. Київ, 2002. 408 с.
9. *Поліщук А.О.* Забезпечення прав людини при застосуванні заходів адміністративного примусу поліцією: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; НДІ публічного права. Київ, 2017. 178 с.
10. *Коренева М.М.* Адміністративно-правовий механізм зниження юридичних ризиків у заходах примусу органів виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; МАУП. Київ, 2017. 220 с.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-Х. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.
12. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник; за заг. ред. О.П. Рябченко. Харків: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 256 с.
14. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: навчальний посібник; В.М. Бесчастний, А.О. Собакар, О.М. Мердова та ін.; за ред. В.М. Бесчастного. Донецьк: ДЮІ МВС України, 2013. 252 с.

Отримано 27.09.2017